

Ірина КОМІНЯРСЬКА

Олена ПАСІЧНИК

кандидати філологічних наук

КРЕМЕНЕЦЬКИЙ «ГРАМАТИЦІ» – 380!

Було це 1638 року, коли в нашому місті вийшла друком книга, що стала видатною бібліографічною цінністю безперечно історико-культурного значення. Повна назва видання – «Граматика, или писменица языка Словенского, тщателем и вкратце издана въ Кременци Року 1638», а відоме воно під лаконічною назвою «Кременецька граматика (1638 р.)» в контексті освітньо-культурного розвитку України другої половини XVI – першої половини XVII ст.». Реалізація згаданих заходів збіглась у часі: на Всеукраїнських читаннях, приурочених 380-річчю «Кременецької граматики», були презентовані перші примірники перевиданої раритетної книги. Оновлена «Граматика» – це фототипічне видання пам'ятки української культури й освіти XVII століття. Йдеться про посібник для студентів – слухачів Братської школи. Оригінали перевиданого першоджерела знаходяться в Національному музеї ім. Андрея Шептицького (Львів) і в Національній бібліотеці України ім. В.І.Вернадського (Київ). Книга перевидана за рішенням вченої ради Кременецької гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка та вченої ради Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського.

Організатором проекту і відповідальним за його реалізацію виступив ректор нашої академії, професор Афанасій Ломакович. Він же очолив робочу групу у складі науковців кафедри української філології і суспільних дисциплін, доцентів Олега Василичина, Інни Волянчук, Ірини

Комінярської, Лілії Невідомської, Олени Пасічник і Володимира Собчука. Над проектом працювала редакційна колегія у складі доктора педагогічних наук, проректора з наукової роботи, професора Валентини Бенери, доктора філологічних наук, професора Житомирського ДУ ім. Івана Франка Віктора Мойсієнка, доктора філологічних наук, директора Інституту української мови НАН України Павла Гриценка, доктора філологічних наук, професора Львівського НУ ім. Івана Франка Володимира Івашківа, доктора філологічних наук, професора Тернопільського НПУ ім. Володимира Гнатюка Тетяни Вільчинської, кандидатів філологічних наук, доцентів нашої академії Лілії Невідомської й Олега Василичина, кандидата історичних наук, завідувача відділу стародруків і рідкісних видань НБУ ім. В.І.Вернадського Наталії Бондар.

Видання рецензували доктори філологічних наук, професори Петро Білоусенко (Інститут української мови НАН України), Богдана Криса (Львівський НУ ім. Івана Франка), Марія Скаб (Чернівецький НУ ім. Юрія Федьковича). Книга побачила світ у видавництві «Місіонер» (Львівська область).

«Кременецька граматика» у своєму оновленому образі знову прийшла до читача завдяки спільним зусиллям колективів нашої академії, Національного музею ім. Андрея Шептицького, Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського та Кременецької міської ради, а також львівського мецената Віталія Ломаковича.

Звертаючись до читачів, керівник проекту, професор Афанасій Ломакович зазначає: «Із нагоди 380-ліття з часу появи кременецької «Граматики» (1638 р.) втілено в життя ідею її перевидання. Незаперечним є внесок у цю справу всіх тих, хто опікувався підготовкою цієї праці до передрукування. Насамперед висловлюємо вдячність директорам і науковим працівникам Національного музею ім. Андрея Шептицького у

Львові та Національній бібліотеці України ім. В.І.Вернадського в Києві, які надали цей раритет для наукового опрацювання і своїми консультаціями уможливили його фототипічне перевидання».

Завідувач відділу НБУ ім. В.І.Вернадського Наталія Бондар у передмові дає фахову характеристику виданню: «Нині відомі п'ять примірників «Граматики»: два з них зберігаються в Україні (Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського в Києві та Національний музей ім. Андрея Шептицького у Львові), а решта три – в Росії (Російська державна бібліотека, Державний історичний музей і Російський державний архів давніх актів)».

Доктор філологічних наук, професор Житомирського ДУ ім. Івана Франка Віктор Мойсієнко пише у післяслові: «Освічені русини-українці розуміли роль ученості в суспільстві, намагалися дати належну освіту своїм дітям... Для потреб шкільного навчання необхідні були підручники. Грамотність на той час ототожнювалась з «граматикою»».

Звідси – вагоме практичне значення «Кременецької граматики» для тогочасних шкіл.

Історичні та культурно-духовні аспекти, науково-методичні, освітні та практично-дидактичні виміри стародруку і його перевидання аналізували фахівці-дослідники багатьох науково-освітніх інституцій України на Всеукраїнських наукових читаннях «Кременецька граматика (1638 р.) в контексті освітньо-культурного розвитку України другої половини XVI – першої половини XVII ст.», що проходили в читальному залі історико-архітектурного комплексу нашої академії. Функції модератора Читань виконував завідувач кафедри української філології та суспільних дисциплін, доцент Олег Василичин.

З вітальним словом до учасників наукового зібрання звернувся доктор педагогічних наук, професор Валентина Бенера, яка підкреслила роль «Кременецької граматики» у розвитку національної словесності в регіоні, висвітлюючи особливості наукових пошуків і зміст організаційних заходів з підготовки перевидання цієї раритетної книги.

Від імені кременчан науковців України вітала секретар Кременецької міської ради Галина Мельник. Особливе інформаційне значення мав виступ кандидата історичних наук, доцента нашої академії Володимира Собчука, який із наголосом на наступні культурно-освітні ювілеї міста і краю (відкриття першої школи на Волині, заснування Волинського ліцею та Української гімназії тощо) показав динаміку освітніх процесів, намалював культурно-історичний та географічний портрет Кременця.

Це стало пропедевтикою до наукової дискусії, розпочатої доктором філологічних наук, професором Катериною Городенською (Інститут літератури ім. Тараса Шевченка НАН України) доповіддю «Кременецька граматика 1638 року і сучасні граматики: погляд крізь століття». Продовжив дискусію доктор філологічних наук, професор Житомирського ДУ ім. Івана Франка Віктор Мойсієнко темою «Роль Кременецького культурного осередку у формуванні староукраїнської літературної писемної мови».

Науковці Тернопільського НПУ ім. Володимира Гнатюка, доктор філологічних наук, професор Тетяна Вільчинська і кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент Олександр Вільчинський характеризували «Тенденції мовного розвитку та книгодрукування в Україні XVII ст.». Цікавим, корисним та інформаційно насиченим був виступ кандидата історичних наук, завідувача відділу стародруків і рідкісних видань НБУ ім. В.І.Вернадського Наталії Бондар «Видання та примірники Кременецької «Граматики» 1638 р.».

До програми пленарного засідання Читань увійшли науково-аналітичні дослідження доктора філологічних наук, професора Львівського НУ ім. Івана Франка Богда-

ни Криси («Кременецька граматика в контексті українських гуманістичних студій кінця XVI – XVII ст.»), докторів філологічних наук, професорів Чернівецького НУ ім. Юрія Федьковича Мар'яна Скаба («Відображення особливостей зверненої мови в Кременецькій граматичці») та Марії Скаб («Церковнослов'янська мова в контексті українського національного відродження»), доктора педагогічних наук, професора ТНПУ ім. Володимира Гнатюка Елени Пелехатої («Лінгвістична освіта у братських школах другої половини XVI – першої половини XVII ст.») і доктора філологічних наук, професора Львівського НУ ім. Івана Франка Зоряни Купчинської («Ойконімний ландшафт Кременеччини XVII ст.»).

Друга частина Читань проходила у форматі круглого столу, де науковці зосередились на трьох тематичних проблемах: періоди розвитку української літературної мови, суспільно-історичні чинники повернення українських книжників до церковнослов'янської мови, актуальні проблеми історіографічного дослідження Кременецької граматички. Першою розпочала розмову кандидат філологічних наук, доцент Житомирського ДУ ім. Івана Франка Леся Литвинчук-Яшук, яку зацікавила «Кременецька актова книга 1578 р.» – важливе джерело староукраїнської літературної мови. Продовженням теми став виступ її колеги, доцента Галини Гримашевич, яка конкретизувала проблематику питанням «Прислівникова система Кременецької актової книги 1578 р.». Активно працювали за круглим столом і наші науковці. Доцент кафедри української філології та суспільних дисциплін Лілія Невідомська розкрила «Роль церковнослов'янської мови в релігійній сфері на різних етапах історичного розвитку України». Цю тему вона досліджувала спільно з доцентом ТНПУ ім. Володимира Гнатюка Стефанією Лісняк. Наш молодий науковець, член кафедри української філології та суспільних дисциплін Ольга Микуляк характеризувала процес «Дослідження «Кременецької граматички» в українському мовознавстві», що було підготовлене у співпраці з доцентом цієї ж кафедри Інною Волянчук.

Програма круглого столу включала виступи доцентів Львівського НУ ім. Івана Франка Ульяни Добасевич («Екстралінгвальні чинники у мовотворчих процесах XVI – першої половини XVII ст.») і Тетяни Висоцької («Засоби зв'язку в українських барокових проповідях»), доцента При-

карпатського НУ ім. Василя Стефаника Марії Брус («Найменування жінок у граматичних працях XVII ст.: відмінювання та словотворення»), доцентів ТНПУ ім. Володимира Гнатюка Володимира Буди («Старослов'янськи в мові роману Костянтина Басенка «Початок»»), Галини Панчук («Особливості прикметників у збірці пошань Кирила Транквіліона-Ставровецького «Перло многоцінное»»), Галини Бачинської та кандидата філологічних наук Оксани Вербовацької («Граматичні категорії «імен» у Кременецькій граматичці»).

... «Кременецьку граматичку» перевидано, Всеукраїнське читання проведено – зроблено початок доброї справи повернення із забуття однієї з вагомих пам'яток української духовної культури. І тим самим відкрито шлях до нових наукових досліджень.

